

www.strik.rs

www.strik.rs

NASLOV ORIGINALA

Ali Smith

Summer

UREDNIKA

Ljubica Pupezin

The translation of this book has been made possible with
the help of the *Publishing Scotland* translation fund.

Prevod ove knjige omogućio je prevodilački fond *Publishing Scotland*.

Publishing
Scotland

Foillseachadh Alba

Copyright © 2020, Ali Smith

Copyright © 2021. Štrik, za srpski jezik

Sva prava zadržana. Nijedan deo ove knjige ne sme se
umnožavati ni u kom obliku bez prethodne dozvole izdavača
ili vlasnika izdavačkih prava.

Ali Smit

LETO

PREVELA S ENGLESKOG
Marija Obadović

BEOGRAD
2021

Bila je letnja noć i razgovaralo
se, u velikoj sobi s prozorima
otvorenim ka bašti, o septičkoj jami.¹

Virđinija Vulf

Gospode, ne daj da zaboravim svoja sećanja!

Čarls Dikens

Uprkos velikoj tami, moramo pružiti sopstvenu svetlost.²

Stenli Kjubrik

Pomislih na tu osobu,
njega ili nju, što me vodi u daleku
sunčanu zemlju gde je sreća samo tren,
znam, zamirući plamen u kaminu
što bi u pepeo pretvorio sav jad
da može, u prosejanu prašinu za kojom žalimo
kad kovčeg utone zastrašujuće lako
u urlik, u dim, u svetlost, u bezmalo ništavilo.
To bezmalo ništavilo uzdižem, njega pišem.

Edvin Morgan

O, ona je topla!³

Vilijam Šekspir

¹ Virđinija Vulf, *Između činova*, Areté, Beograd, 2017. *Prim. prev.*

² <https://bizlife.rs/stenli-kjubrik-o-tezini-zivota-uprkos-velikoj-tami-mo-ramo-pruziti-sopstvenu-svetlost/> *Prim. prev.*

³ Vilijam Šekspir, *Zimska bajka*, Celokupna dela, knjiga druga, BIGZ, Narodna knjiga, Nolit, Rad, Beograd, 1978. *Prim. prev.*

Svi su govorili: pa?

Kao, *pa šta?* Kao kad *slegneš ramenima*, ili kažeš, *šta očekujete od mene?* Ili, *zaista me zabole za to*, ili, *zapravo se slažem, nemam ništa protiv.*

Dobro, nisu baš svi to govorili. Pričam uopšteno, kao kad kažeš *svi to rade*. Hoću reći, bio je to jasan znak, baš u tom trenutku, baš u to vreme; ta odsečna rečca bila je vrsta lakmus papira. Otprilike u to vreme postalo je moderno ponašati se kao da te je baš briga. Postalo je moderno naglašavati da su ljudi kojima je stalo, ili barem tako tvrde, beznadežni gubitnici, ili da su prosto obični pozeri.

Kao da je sve pre toga pripadalo nekom drugom životu.

Ali nije bilo tako – prošlo je doslovno samo nekoliko meseci otkako su ljude koji su celog života, ili veći deo svog života, živeli u ovoj zemlji, počeli da hapse i prete im deportacijom, i da ih deportuju: *pa?*

I otkad je vlada zatvorila sopstveni parlament jer nije mogla da dobije željeni rezultat: *pa?*

I kad je onoliko ljudi glasalo za ljude koji su ih gledali pravo u oči i lagali: *pa?*

Kad je jedan kontinent goreo, a drugi se topio: *pa?*

Kad su moćnici širom sveta počeli da razdvajaju ljude prema veri, etničkoj pripadnosti, seksualnosti, na intelektualne ili političke protivnike: *pa?*

Ne. To nije tačno. Nisu svi to govorili.

Ni približno svi.

Milioni ljudi nisu to govorili.

Milioni i milioni, širom zemlje i celog sveta, prozreli su laž i mrcvarenje ljudi i planete i glasno su se pobunili marševima, protestima, pisanjem, glasanjem, razgovorom, aktivizmom, na radiju, televiziji, na društvenim mrežama, tvit za tvitom, stranicu za stranicom.

A na to su ljudi koji poznaju moć rečice *pa?* rekli, na radiju, na televiziji, na društvenim mrežama, tvit za tvitom, stranicu za stranicom: *pa?*

Mislim, mogla bih provesti ceo život nabrajajući primere, razgovarajući i navodeći izvore, grafikone i slučajeve i statističke podatke da pokažem ono što nam istorija jasno stavlja do znanja, šta se dešava kad smo ravnodušni i kakve su posledice kad politika uzgaja ravnodušnost, i da na kraju onaj ko sve to želi da opovrgne u sekundi odbaci moje tvrdnje samo tom svojom poštapalicom.

pa?

Pa.

Umesto toga, reći ću vam šta sam jednom videla.

Kadar iz filma⁴ snimljenog u Velikoj Britaniji pre otprilike sedamdeset godina, nedugo nakon završetka Drugog svetskog rata.

Film je u Londonu snimila mlada umetnica koja je u grad stigla iz Italije onih davno prošlih godina u ono davno vreme kad je London bio jedno od mnogih mesta koja su mora-

⁴ Film *K* italijanske rediteljke, slikarke i autorke Lorence Maceti, članice pokreta Free cinema, preteče britanskog novog talasa. Film je inspirisan Kafkinim *Procesom*. *Prim. prev.*

la da se obnove nakon što su širom sveta desetine miliona ljudi svih životnih dobi umrli pre nego što im je bilo vreme.

U kadru je muškarac sa dva kofera u rukama.

Sitan je, mlad, rasejan i nesiguran, elegantan u sakou i sa šeširom na glavi, lakog koraka, ali u isto vreme nešto ga pritiska; jasno je da bi delovao zabrinuto čak i da ne drži dva kofera. Ozbiljan je, vitak, zaokupljen, ambiciozan, silueta mu se ocrtava naspram neba jer balansira na vrlo uzanom parapetu od cigle koji se pruža čitavom dužinom visoke zgrade i po toj ivici on veselo i neobuzdano pleše dok u pozadini izviruju oronuli krovovi Londona; ne: tačnije, ti su krovovi daleko ispod njega.

Kako može da se kreće tako brzo a da ne padne sa zgrade?

Kako pokreti mogu da mu budu tako divlji, a opet tako graciozni, tako hitri i radosni u isto vreme?

Kako je u stanju da vitla tim koferima oko sebe, a da ne izgubi ravnotežu? Kako se kreće takvom brzinom dok pod njim zjapi ponor?

Zašto sve stavlja na kocku?

Ne bi imalo smisla pokazati vam fotografiju ili zamrznuti kadar. Scena je pre svega slika u pokretu.

Nekoliko sekundi kasnije počinje da izvodi ludi i veseli ples pun adrenalina iznad grada i kreće se pre-prebrzo po cikcak ivici širine cigle.

Pa:

Hoću li baš ja ispasti heroína ovog životopisa, kaže Sašina majka.

Potom kaže, Saša, *šta je to?* Odakle je?

Saša doručkuje u sobi i gleda u telefon. Televizor je uključen, zvuk je prejak i majka pokušava da ga nadglasa.

Ne znam, kaže Saša.

Kaže to normalnim glasom, tako da je sasvim moguće da je majka nije ni čula. Ali to i nije mnogo važno.

Heroína ovog životopisa, Sašina majka šeta po sobi i ponavlja tu frazu. Heroína ovog životopisa, pa kaže nešto o ulozi, ulogu će dobiti. Odakle je to?

Kao da je bitno.

Saša odmahuje glavom, ali ne odmahuje dovoljno žustro da se baš primeti da odmahuje.

Majka nema pojma.

Dokaz za to je ono što se desilo sinoć, zbog citata koji je Saša pronašla na internetu za esej o oprostima koji je morala da napiše za današnji Merčistonov čas. Kako bi obeležili sedam dana od Bregzita, sve su ih naterali da napišu esej na temu oprosta. Saša je duboko sumnjičava prema opraštanju. Sam čin izgovaranja rečenice *Opraštam ti isti je kao da kažeš ti manje vrediš od mene i ja sam moralnija ili superiornija od tebe.*

Ali ovakve istinite tvrdnje upravo su ono što će vam kod Merčistona, za kog je sad već ceo razred znao kako da obradi temu za zadovoljavajuću ocenu, doneti četvorku umesto petice.

Dakle, kasno sinoć, jer esej mora da preda danas, Saša je tražila citate na internetu.

Kao što je pisac iz prošlog veka veoma bogobojažljivo rekao, oprost je jedini način da se preokrene nepovratni tok istorije.

Majka je ušla u njenu sobu bez kucanja, opet, i preko Sašinog ramena počela da čita šta piše na monitoru.

Oh, dobar ti je taj citat, rekla je majka, sviđa mi se.

I meni, rekla je Saša.

Je li bogobojažljivo prava reč? Prokomentarisala je. Zvuči mi više filozofski nego pobožno. Je li to pobožan pisac? Ko je to napisao?

Da, pobožan je, rekla je Saša iako nije imala pojma da li je to tačno, niti je znala ko je to napisao, a reč bogobojažljivo je izabrala jer joj je dobro zvučala u rečenici. Ali pošto joj je majka sedela za vratom i dosađivala s pitanjima, pokrenula je *Startpejdž* i otkucala „nepovratan”, „tok”, „istorija”. Citat se pojavio na ekranu.

Zvuči kao neki Evropljanin, rekla je.

Ah. To je Arentova, Hana Arent, rekla je njena majka. Volela bih da pročitam šta Arentova kaže o oprostima, baš me zanima.

Kako ironično, pomislila je Saša, pošto, kako stvari stoje, ni otac ni majka u skorije vreme neće jedno drugom ništa oprostiti.

Mada, ne bih je baš nazvala pobožnom, rekla je njena majka. Koji je izvor?

Brejnkvout, rekla je Saša.

To nije izvor, rekla je majka. Piše li naziv izvornog teksta? Pogledaj. Ne piše. To je grozno.

Izvor *jeste Brejnkvout*, rekla je Saša. Tu sam pronašla citat.

Ne možeš samo da staviš da ti je *Brejnkvout* izvor, rekla je njena majka.

Da, mogu, rekla je Saša.

Treba ti bolja referenca od toga, rekla je majka. Inače nećeš znati odakle potiče ono što je Hana Arent rekla.

Saša je podigla ekran. Okrenula ga ka majci.

Brejnkvout. Kvoutpark. Kvout-ejč-di. Ej-zed-kvouts. Fejsbuk. Gudrids. Pikčerkvouts. Kvoutfensi. Askajdiaz. Birtdejvišiz-tačka-ekspert, rekla je. Svi ovi sajtovi se pojavu kad upišeš de-love citata. To je samo prvih nekoliko izvora. Ima gomila sajtova na kojima se pojavljuje ovaj njen citat.

Ne, ako ti sajtovi samo *navode* da je citiraju, to nije dovoljno dobro, rekla je njena majka. Morala bi da prođeš kroz sve te stranice dok ne pronađeš odakle je zapravo citiraju. Kontekst. Kontekst je važan.

Da, ali ne moram to da znam, rekla je Saša.

Da, moraš, rekla je majka. Proveri spominje li se na bilo kom od tih sajtova primarni izvor.

Internet je primarni izvor, rekla je Saša.

Majka je izašla.

Desetak minuta vladala je potpuna tišina.

Saša je ponovo počela normalno da diše.

Potom je majka, koja je očito sedela za laptopom u kuhinji i pregledala *Brejnkvout, Kvoutpark* i ostalo, počela da viče preko stepeništa kao da *Brejnkvout, Kvoutpark* i ostali vređaju nju lično:

Nijedna od ovih stranica, ni jedna jedina, ne daje primarni izvor, Sašice. Ne mogu da nađem u kojoj je knjizi Arentova ovo napisala. Dakle, ne bi trebalo da koristiš citat. Ne smeš.

Aha, hvala, doviknula je Saša iz sobe.

Zatim je nastavila da radi ono što je počela ne obazirući se na majku.

To možda čak i nisu reči Hane Arent, vikala je njena majka, koja se sad već bila popela dopola stepeništa.

Vikala je kao da je niko ne čuje.

Nije pouzdano, vikala je.

Koga još briga da li je domaći zadatak pouzdan?, rekla je Saša.

Mene, vikala je njena majka. Tebe. Sve ljude koji koriste izvore.

Generacija njene majke staranje oko ovakvih stvari koristi kao odbrambeni mehanizam, da ne bi morala da brine o stvarnim problemima u svetu. Ipak, za slučaj da je majka u pravu –

Kako bi bilo da na kraju u fusnoti napišem da internet kaže da je to Hana, a?, pitala je Saša.

Ponovo je na internetu potražila prezime osobe koja je to rekla.

To nije dovoljno dobro, viknula je majka ulazeći opet u sobu nepozvana. Jer nema dokaza da je Hana Arent to ikad rekla. Šta ako je to rekao neko drugi, neko ko ne dobija za sluge koje mu pripadaju?

Ili. Šta ako *niko* to nije rekao *ni u jednom* izvornom tekstu, već je neko negde prosto *izmislio* da je to rekla Hana Arent, objavio na mreži i onda se informacija proširila preko svih tih veb-sajtova?

Onda bi Hani Arent, ko god ona bila, trebalo da bude drago, rekla je Saša (normalnim glasom kako bi majka shvatila koliko glasno priča). To je dobra rečenica.

Ne možeš ti da govoriš u ime Hane Arent, rekla je majka (da, manje je glasno, dobro je). Da li bi se tebi dopalo da internet citira ovo ili ono i kaže kako je to rekla Saša Grinlo?

Ne bih imala ništa protiv. Bilo bi mi drago da neko tamo negde pomisli da sam rekla nešto dobro, izjavila je Saša.

Aha, tako znači. Ovde je reč o odobravanju. Ponašaš se kao da si Robertovih godina, rekla je njena majka.

Ne ponašam se tako, rekla je Saša. Da i dalje imam samo trinaest godina, ili da sam slučajno Robert, molim te bože samo to ne, rekla bih ti: smesta se vrati u doba besmislenog cepidlačenja u obrazovanju.

Daj, Sašice, rekla je majka. Izvor. Važno je. Razmisli zašto.

Ja smatram, rekla je Saša okrenuvši se prema majci, da postupam ispravno, na prihvatljivom nivou.

Govorim o tome da je za sve što radiš izuzetno važan nivo do kog obraćaš pažnju, podizala je ton majka (kao da glasnije znači da je u pravu). A ono što vi nazivate ispravnim i prihvatljivim nivoom nije ništa drugo do društvena obmana.

Majka se sad već toliko razmahala po sobi da je lupila abažur na lampi koji se zaljuljao.

Šta ako se jednog dana probudiš i otkriješ da po celom internetu piše da si rekla nešto što ti u životu ne bi palo na pamet da kažeš?, pitala je.

Jednostavno bih rekla svima da to nikad nisam izjavila, odgovorila je Saša.

Ali šta ako odeš na internet i shvatiš da su i pored toga hiljade i hiljade ljudi besne na tebe?, nastavila je majka. Šta ako ti se desi nešto poput onoga što se desilo tvom bratu?

Protiv totalnog napada sa svih strana ne možeš ništa, rekla je Saša. Tako da me nije briga šta ko misli. *Ja* bih znala da govorim istinu. A ja sam sebi izvor. Idi malo njega gnjavi. Nemam vremena za ovo.

Otišla bih. Ali izašao je, rekla je njena majka.

Deset je sati, rekla je Saša. Ima trinaest godina. Kakav si ti to roditelj?

Onaj koji daje sve od sebe za svoju decu uprkos tome što im skoro ništa ne ide u prilog, rekla je majka.

Moram ovo da predam ujutru čim ustanem, rekla je Saša.

A šta kad bi ti ugled bio uništen i kad ne bi mogla nikud da mrdneš jer te svi nazivaju besramnom lažljivicom?, pitala je majka.

Oprostila bih im, rekla je Saša. Šta bi uradila?, doviknula je majka.

Oprost je, rekla je Saša, jedini način da se preokrene nepovratni tok istorije.

Usledila je kratka pauza, skoro kao kad publika utihne za vreme predstave u pozorištu. Potom se njena majka glasno nasmejala.

I Saša se nasmejala.

Majka je prišla stolu za kojim je Saša sedela i zagrlila je.

Moja pametnica, rekla je.

Saši su se grudi ispunile toplinom kao onda kad je bila baš mala i pitala majku šta je to, jer joj je bilo tako lepo, a majka joj je rekla to je tvoje *unutrašnje* leto.